

„BOLDOGTALANOK” KÖZÖTT

Azért mentem el az Apáczai Csere János gyakorló gimnázium 4/b osztályába, hogy sajnálkozzam az érettségre készülő tizenhét-tizenkilencéves fiúk pályaválasztási gondjain és — megvallom férfiasan — irigytem őket.

A probléma röviden a következő: Évekkel ezelőtt minden diákot rábeszéltek, járjon gimnáziumba, iratkozzon be az egyetemre, korlátlan az emberszükséglet az értelmiségi szakmákban. Képes broszúrát is kapott minden általános iskolát végzett diák, mely a továbbtanulásra »mozgósított.« Mikor aztán sor került a népgazdaság helyes arányainak helyreállítására, kiderült, hogy távolról sincs szükség ilyen tömegű mérnökre, tanárra, közgazdászra, inkább a képzés színvonalát kell megjavítani. Kisebb számú, de nagyobb felkészültségű vezetőkre van szüksége az országnak. Az egyetemi felvételek számát ennek megfelelően csökkentették, viszont jobb tanulmányi eredményeket követelnek meg a jelentkezőktől.

Igen ám, de itt vannak az érettségizők, akik azzal indultak neki négy évvel ezelőtt, hogy biztosan egyetemre jutnak a középiskolából, most meg egyrészt — főleg a gyengébb tanulókat — nem veszik majd fel, más pályára kell menniük.

Mit szólnak hozzá a közvetlenül érdekeltek?

Osztályfőnöki óra a 4/b-ben, egy hónappal az érettségi előtt. Czéh-mester István, az osztályfőnök megbeszéli a fiúkkal a dolgot. Most látom először, nem is hallottam róla soha, de már az első negyedóra után tudom, hogy kiváló pedagógus. A fiúk olyan nyíltan, gátlás nélkül mondják el gondjaikat, kétségeiket, hogy a kívülállók számára azonnal nyilvánvaló: itt a szemforgatást, a kétszínűséget büntették, és a nyílt, őszinte szót jutalmazták.

Buócz Endre kérdez: »Akkor miért érettségizünk?«

Az osztályfőnök érti a kérdést, mely más, a felszabadulás előtt végzett ember számára talán nem olyan világos. A mai fiatalság tudatában két nagy csoport létezik: a nyolc általánost végzetek és az egyetemi diplomásoké. Az érettségi bizonyítvány régi varázsa megszűnt. A valaha annyira óhajtott tisztviselői pályára ez képesített. Ma az iroda már nem vonzza a fizikailag egészséges fiatalságot, no meg érettségit sem követelnek hozzá mindenütt.

Czéh-mester István válaszol:

— Azért, hogy általános műveltség legyen, fiam, hogy világnézeted tisztább és fejlettebb legyen. Mi azt akarjuk, hogy egész népünk művelt legyen, ne csak a vezetők, de az egyszerű munkások és a dolgozó parasztok is. Aki közületek fizikai munkás lesz, biztosan jobban megállja majd a helyét, mint az, aki nem járt iskolába tizenkét évig.

Németh Gábor felveti:

— Miért kell még két évig MTH iskolába járni? Nem lehetne-e megrövidíteni ezt az időt az érettségizettek számára?

As osztályfőnök megmagyarázza: szakmunkás-képesítésüket hiába kapnák meg előbb, a gép mellett óhatatlanul »leégnének«. A bonyolult gépekkel bonyolult műveleteket végző szakmunkásnak gyakorlatra, szakismeretkre van szüksége ahhoz, hogy meg tudjon felelni a követelményeknek, hogy komoly keresetre tegyen szert. Az érettségizetteknek az az előnyük, hogy az MTH iskolákban sokkal több műhelygyakorlatot végeznek, mint azok, akiknek csak általános iskolai végzettségük van és általában egy évvel rövidebb a tanulóiidejük is, mint amazoké.

Ez az iskola aránylag közel fekszik a pályaudvarokhoz, ezért sok a vidékről bejáró diák. Radics Lajos, a híres cigányprímás-család leszármazottja, Veresegyházról jár be. Az ő számára talán a többiekénél is többet jelentene a továbbtanulás. Családját a régi világban megvetették, gúnyolták, bátyját is azért nem vették fel annak idején a gimnáziumba, mert cigány. Most gépmunkás a Duna cipőgyárban, a legjobbak közé emelkedett.

Radics Lajos tanár akar lenni, az egri Pedagógiai Főiskolára készül. Jórendű, van rá reménye, hogy felveszik. Egy család sok évszázados

keserű sorsát akarja még az emlékezetéből is kiradírozni ezzel: ő lenne az első tanár a kiterjedt rokonságból. Ha nem sikerül?

— Sajnálom nagyon — mondja —, valahogy felkészültem már arra, hogy történelem—magyar szakos tanár leszek és ezt otthon is így tudja mindenki. De ha nem megy, akkor sem esem kétségbe, hisz annyi a lehetőség...

Válogathatnak százféle szakma közül. A leg-szebb, jól fizető ipari szakmák hívják őket, lehet belőlük finommechanikus, elektroműszerész, optikus, laboráns, motorszerelő, nyomdász, üvegtechnikus és oldalakon át lehetne sorolni, mi minden még. Mehetnek a honvédséghez, különféle minisztériumokba, tanácsokhoz... Mikor én végeztem, 1931-ben, az újságok tele voltak hirdetéssel: »Bárhová elmegyek gyakornoknak, fizetés nélkül.« A 40 pengős kezdő fizetésű állás főnyereménynek számított akkor s a legtöbb ilyen sem kapott. Szó sincs róla, gond! a maiaké is, de ha az egyetemi felvétel esetleg nem sikerül, akkor is mennyire más probléma ez, milyen könnyen megoldható!

— Elkényelmesedtünk — mondja Ficker Ferenc (apja egyéniileg gazdálkodó paraszt). — Apám sokat beszélt arról, milyen rettenetes küzdelem folytatott ő annak idején, hogy legalább a száraz kenyeret biztosítsa a családnak.

Jelesrendű, a Műszaki Egyetemre akar bejutni, gépészetre. Ha nem: műszerész-tanulónak megy.

— Hozzájutunk-e akkor az egyetemi tankönyvekhez, ha nem vennének fel véglegesen? — kérdi.

Czéh-mester István fülét megüti a szó: »véglegesen«. Bizony, az ipari munka tiszteletét alaposan megnyirbálta ezeknél a fiúknál az a téves nézet, hogy csak az egyetemi képesítés tehet teljes emberré valakit. Beszél hát a közvetlen termelő munka fontosságáról, szépségéről, arról a tiszteletéről, mely fizikai munkásságunkat a proletárdiktatúra országában körülveszi, arról a megtisztelő feladatról, amely a művelt, öntudatos munkásra hárul üzemünkben. És mikor Bonyhárd Péter, az osztályelső kijelenti: »Aki nek egyetlen célja volt az iskolában a továbbtanulás, megtehetette, ha jeles bizonyítványt szerzett« — leinti őt. Ez nem teljesen a diákon múlt, nem mindegyiknek egyformák az otthoni körülményei és az sem mindegy, hogy valaki a szomszédból jár az iskolába, vagy napi három órát utazik. Még a szerencse is közrejátszhatik itt-ott, milyen tételt húz valaki az érettségén. A fiúk komolyan készülnek az életre, mindegyikük problémájával komolyan, lelkiismeretesen kell hát foglalkozni.

Antos László közepes tanuló, alig remélheti a főiskolai felvételt. Tanácstalan, mihez kezdjen. Az osztályfőnök megnyugtatta:

— Most végre elérkeztünk oda, hogy már a gimnáziumokból is csak a legkiemelkedőbbek mehetnek egyetemre. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mint ipari munkások nem fejlődhetek tovább. A gyárban is ki lehet emelkedni jó munkával, magatartással, az új körülmények között is lehet majd harcolni a magasabb képesítésért. De aki egyszerűen jó munkás lesz, nem több annál, az is sokkal többet használ és többet is keres egy esetleg közepes vagy gyenge mérnökénél.

Csengetnek, az osztályfőnöki óra véget ért. Schönherz Zoltánra gondolok, akitől 1942-ben az őrzetere rendelt csendőrt megkérdezte, látott-e a Szovjetunióban boldogtalan embert.

— Láttam — felelte Schönherz — egy keservesen síró kislánytól megkérdeztem, mi bántja. »En vagyok a legboldogtalanabb ember a világon, mert még kicsi vagyok, ezért nem vettek fel pilótának« — felelte a leány. Hát ilyenek a boldogtalanok a Szovjetunióban.

Akkor, 1942-ben Horthy-Magyarországon, a hárommillió koldus, az állástalan diplomások országában ez valamilyen nagyon távoli mesebirodalom képét villantotta fel. Most nálunk vannak ilyen »boldogtalanok«, akik még száz szép életpálya közül válogathatnak, ha eredeti elgondolásuk esetleg nem is válik be.

Ezért figyeltem őket megértéssel, de némi irigységgel.

Máté György



Antos László: »Még nem döntöttem«



Bonyhárd Péter: »Mindenki megtehetette, hogy jól tanul«



Ficker Ferenc: »Elkényelmesedtünk«



Radics Lajos: »Annyi a lehetőség« (Reismann János felvétele)